

DİSİPLİNLER ARASI DİL VE EDEBİYAT ÇALIŞMALARI

INTERDISCIPLINARY LANGUAGE
AND LITERATURE STUDIES

2020

EDITÖRLER

PROF. DR. BÜLENT KIRMIZI

DR. ÖĞR. ÜYESİ ABDULJAWAD ALHRDAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ BURÇİN YAPICI

ÖĞR. GÖR. MİTHAT EKİNCİ

Disiplinler Arası Dil ve Edebiyat Çalışmaları

© Her hakkı saklıdır. Bu kitabın tamamı yada bir kısmı, yazarının izni olmaksızın, elektronik, mekanik, fotokopi yada herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayınlanamaz, depolanamaz.

Bu kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

Editörler

Prof. Dr. Bülent Kırmızı

Dr. Öğr. Üyesi Abduljawad Alhrdan

Dr. Öğr. Üyesi Burçin YAPICI

Öğr. Gör. Mithat Ekinci

ISBN: 978-605-2131-79-4

Aybil Yayınevi Sertifika No : **43907**

Elektronik Yayın

okudek.osmaniye.edu.tr

Elektronik ortamda yayınlanmıştır, basılı materyal değildir.

KONYA - ARALIK- 2020

Diyasporanın Diyasporik Dili: Kanakça

Dr. Öğr. Üyesi Meryem NAKİBOĞLU 164

Arapçanın Liselerde İkinci Yabancı Dil Olarak Seçilebilmesi

Dr. Öğr. Üyesi Mevlüt ÖZTÜRK..... 170

Batı Dillerden Türkçeye Geçen Kelimelerin Ses ve Şekil Değişmeleri

Dr. Öğr. Üyesi Murat GÖK..... 174

Batı Kökenli Kelimelerin Türkiye Türkçesi ve Ağzlarındaki Ses ve Şekil Özellikleri

Dr. Öğr. Üyesi Murat GÖK 189

Şa'bânzâde Abdullâh Vâsıf Efendi ve "Ahsenü'l-Haber Min Kelâmi Seyyidi'l-Beşer" Adlı Kırk Hadîs Tercümesine Dair

Nükran ERBAŞ - Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İkbâl GÜLER 201

Molla Dâvud-zâde Mustafa Nâzım Erzurûmî'nin Hayatı ve "Edeb-i Elhân" Adlı Eserinin Transkripsiyonlu Metni

Rumeysa GÜLGÜN - Dr. Öğr. Üyesi Muhammed İkbâl GÜLER 214

Sosyo-Politik Olaylar Bağlamında Milli Karakter Sorunu ((2000-2015 yılları) Azerbaycan ve Türk hikâyelerine göre)

Sima ŞEFİZADE 230

Kimlik İnşası Sürecinde Oğuz'un Ulu Tam Bilicisi: "Dede Korkut"

Doç. Dr. Veysel ŞAHİN - Aysuda ŞAHİN 238

Roman Tekniği Bakımından Fahri Erdinç'in 'Acı Lokma' Romanı

Doç. Dr. Veysel ŞAHİN - Fatih ERZEN 245

Kimlik İnşası Sürecinde Oğuz'un Ulu Tam Bilicisi: “Dede Korkut”⁽¹³²⁾

Veysel ŞAHİN*
Aysuda ŞAHİN**

GİRİŞ

Dede Korkut anlatılarında bilge kimlik olan Korkut Ata, sıradan insanlardan devlet adamlarına kadar herkesin saydığı ve danıştığı kolektif bilinç, bilge, eğitici, öğretici ve tenkit edici kimliktir. Onun bu kişilik özellikleri, yaşadığı tarihî hadiseler ve toplumsal yaşantısından gelmektedir. Tam bilici kişi Dede Korkut, Oğuz'un geçmişte yaşadıklarını, alplerin başından geçen olayları anlatarak onlara öğüt verir.

Dede Korkut anlatıları, simgesel anlamda insanın dünya üzerindeki varolma macerasını ele alan bir değerler bütünüdür. Bir “Mukaddime” ve on iki metinden oluşan Dede Korkut anlatıları, bireysel anlamda insanın kendilik değerini, toplumsal anlamda da dünyanın ülkü değerini açılar. Türk kültürünün en önemli bellek mekânlarından biri olan Dede Korkut metinleri, bu yönüyle Türk milletinin toplum olma aşamasında yaşadığı bütün sınavları simgesel bir dille ele alır.

Dede Korkut anlatıları, Dresden Yazması, Vatikan Yazması ve Berlin Yazması olmak üzere üç yazması/nüshası vardır. Dresden Nüshası 1 giriş ve 12 anlatıdan oluşurken, Vatikan Nüshası ise 1 girişle 6 anlatıdan meydana gelir. Vatikan Nüshası'daki giriş ve anlatılar, Dresden Nüshası'ndakiler ile aynıdır. Dresden Nüshası'nda yer alan anlatıların her biri boy olarak adlandırılmaktadır.

Oğuz Türklerinin millî destanı olarak kabul edilen Dede Korkut anlatıları 16. yüzyıldan önce yazıya geçirilir. Anlatıların mekânsal düzlemi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Azerbaycan coğrafyasıdır. Dede Korkut anlatılarının oluşumunu, ilk olarak hangi tarihi olaylar etrafında şekillenerek sözlü gelenekten yazıya aktarıldığını ve Oğuzların yaşadığı coğrafyayı bilmek gerekir. Anlatıların teşekkül ettiği coğrafya Doğu ve Güneydoğu Anadolu ile Azerbaycan sahasıdır(Şahin- Şahin, 2019).

GELİŞME

1. Oğuz'un Bellek Mekânı ve Tam Bilicisi: DEDE KORKUT

Dede Korkut anlatılarının ilk anlatıcısı olduğu tahmin edilen Dede Korkut, Türk coğrafyasında destan, efsane, masal ve hikâyelere konu olan; şamanlığı, evliyaliği, elçiliği, tabipliği, dedeliğiyle Türk kültürü içerisinde önemli yeri olan aksakallı, ulu bireydir. “*Oğuz Türklerinin edebî tekâmülünü açığa çıkaran*” (Polat, 2016: 51) Dede Korkut, her şeyi bilen, duyan, gören, kurucu ve aktarıcı kutsal bir kimlik ve kişiliktir. Bu yönüyle Dede Korkut kimlik ve kişilik olarak; “*Yüce birey, öncelikle iz düşümlerin (bilinçdışı yansımaların) bir taşıyıcısıdır. Hem grubun hem de üyenin iç/Tüm benliğini simgeleyen yüce bireyin varlığında ruhsal ortaklığın bilinçdışı bütünlüğü*

“(2019) , Epik Dünyanın Kurmaca Mitosu Dede Korkut Anlatıları, Akçağ Yay., Ankara.”) 132) adlı çalışmadan genişletilerek yapılmıştır.

* Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Böl. /ELAZIĞ, vsahin@firat.edu.tr.

** Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Yüksek Lisan Öğrencisi, atatur58@gmail.com.

algılanır. Grubun (milletin, boyun) tümünde varlığını hissettiren ruhsal yapının bilinçdışı yaratıcı gücü yani iç/Tüm benlik Yüce Birey(dir).” (Girard, 2001: 10). Oğuzların aksakallı, tam bilicisi Dede Korkut, milletinin değer düzlemini kurucu ve yaratıcı bir bilinçle kolektif bilincinde kurgulayıp kopuz eşliğinde bütün evrene duyurur. Böylece milletin soylu varoluşsal diriliş ve kılışları Dede Korkut’un varlığında evrenin bilincine eklenir.

Sözcük olarak “*Dede*” kelimesi, din uluları için kullanılan ve menkıbevi kişilik sahibi insanlara verilen bir unvandır. Kurucu ve “*dolayımLAYICI*” (Girard, 2001: 10) kimlik olan bu anlatı kişisi kurmaca metinde “*4 defa Korkut Ata, 29 defa Dede Korkut, 21 defa Dedem Korkut, 18 defa Dede, 1 defa Dede Sultan*” (Ergin, 1989: 122) olarak geçer. Fakat Dede Korkut metinlerinde daha çok halk arasında büyük hürmet ve kutsallık kazanmış halk bilgini anlamında kullanılır. “*Dede*” vasfını İslâmiyet’in etkisi ile aldığı söylenir. Dede Korkut’un veli kişiliğinin yanında, ozan vasfı da vardır. Kopuz çalar ve Oğuznâmeler dizer.

Korkut kelimesinin manasına bakıldığında; “*1. Büyük dolu tanesi. 2. Cin, şeytan gibi hayalî yaratıklar. 3. Korkusuz, yavuz, heybetli, 4. Un bulamacındaki ezilmemiş un topakları*” (Dünya Sözlük, <https://dünyasözlük.com>) gibi anlamlara gelir. Aynı zamanda elçi manasına da gelir;

“Kazak-Kırgızların açıklamasına göre, halk etimolojisi “Korkut” adını “kork” kökünden getirmektedir. I. B. Aniçkov, bu adın “korku” anlamına geldiğini söylediği gibi Potanin de yine “korkmak” kökünden geldiğini söylemektedir. “horhut” kelimesinin Kırgızca, yani Kazakça olduğunu ve “korkut” anlamına geldiğini Cembisbaef de doğrulamaktadır.” (Gökyay, 2006: 801).

Bu yönüyle ‘Korkut’ kelimesinin bir lakap, bir unvan olduğu görülmektedir. Dede Korkut’un adı ile ilgili birçok kaynaktan çeşitli bilgilere rastlanır. Korkut kelimesinin kişiliği ve yaşayışıyla bağlantılı olduğu ve bu kimliği tesadüfen elde etmediği anlaşılır.

“1. En azından ilk baktığımızda kelimenin Kork-ut=korkutmak fiilinin ettirgen kipinde olduğu gözükmemektedir. Korku ismine t eki ilave etmekle aynı anlamlı (Korku-t fili) kelime oluşturmak mümkündür. Korkut Ata’nın öteki dünyayla alakası Kor/Gor=yer altı, dünya, mezar (Mesela Yakutçada Kor-Çak ölen şamanın tabutu anlamına gelir) kelimesinden de görünmektedir. Ölmüş İskit ve Türk Hükümdarlarının şerefine yapılan kur-gan da yer altı dünyayla, mezarla bağlantılı kelimedir. Sümercede kür, Moğolcada hüür sözcükleri de yer altı dünya, ölümler meskeni anlamlarını içermektedir. Her halde Korku, Korkunc, Karanlık, Öteki dünya, Mezar anlamı Kor/Gor kökünü Korkut adında mevcudluğu şüphe doğurmamaktadır.

2. Korkut ölümden kaçan ve hayat, yaşam sembolü olan Kori (Korumak, hizmetmek)-kut=kutu koruyan, kutu bilen kişidir. Bu adın semantiğinde öteki dünyayla alakası olan ve ölümsüzlük arayan bilge anlamı açık şekilde gizlenmiştir.” (Bayat, 2003: 23).

Dede Korkut’un, “Korkut” adı, korku, korkunç, mezar anlamlarına gelmesi, Dede Korkut’un rüyasında mezarının kazıldığını görüp korkmasıyla bağlantılıdır. Korku, tehlikenin ya da tehlike olasılığının insanda uyandırdığı kaygı duygusuyla büyüünün bozulmasıdır. Bu bakımdan dünya hayatının terk edilemezliği ve bilinmezliğin getirdiği büyük boşluk Dede Korkut’un ölümden kaçmasının temel sebebidir. Korkunun sebebi bilinmezliğe doğru alınacak yolun, neden ve nasıl olduğunun cevapsız kalmasından kaynaklanır. Dede Korkut, anlatılan efsanelerde uzun zaman ölümden kaçır ama en sonunda ölümün korku dolu dünyasına adım atar.

Ortak düşünce, heyecan ve istekleri ifade eden kolektif bilincin yaratması olan Dede Korkut anlatılarında, anlatı kişisi Dede Korkut'a kutsal bir kişilik atfedilir. Azerbaycan'da derlenen bir efsanede Dede Korkut'un babasının Nuh Peygamber'in oğlu Yafes'in oğlu, "Türk" olduğu ve soyunun Peygamber neslinden geldiğini dile getirir. Annesinin ise çeşitli varyantlarda bir su perisi ya da ela gözlü bir dev olduğu anlatılır. Dede Korkut için;

"Aydın berrak gözlü dev kızından dünyaya gelmiştir. Boyu altmış arşın imiş, yani azman imiş. Gençliğinde bile bile yorganın altından ayağını bacısı Ak Tokmak'ın ayağına değdirdiği için ölümünden sonra bu uzun ayak mezarından hep dışarı çıkarmış. Üzerindeki kerpiçten yapılmış ve yarı yarıya yıkılmış durumdaki türbesi bu kadar geniş olmadığı için ayaklarının dışarıda kaldığı sanılıyor." (Gökyay, 2006: 809)

ibârelerinin kullanılması, Dede Korkut'un dış görünüşü hakkında da bilgi sahibi olmamızı sağlar. Bu da Dede Korkut'un yüzyıllar boyu süren sonsuz yolculuğunun efsaneleşen yüzünün metinlere yansması olarak idrak etmek gerekir. Dede Korkut'un doğumu ve ada alması ile ilgili çeşitli varyantlar/anlatılar da mevcuttur;

"Korkut doğduğunda onun çevresindekiler ve anası bir çocuk değil, şekilsiz bir torba görmüşler. Dış çizgileri bakımından insana benzemeyen bir torba. Gönlünden bir insan doğurduğunu geçiren ana, eline bu dilsiz torbayı almış ve derisini yüzmüş. Hafif hafif ses çıkaran küçük bir insan meydana çıkmış, anası onu emzirmeye başlamış, çocuk da ağlamaya. Ancak o zaman korkmuş olan insanlar çadıra dönmeye başlamışlar ve çocuğa "Kurkud" adının verilmesini istemişler." (Gökyay, 2006: 809).

Dede Korkut doğduğu zaman da olağanüstü bazı olaylar yaşandığı rivayet edilir. Bir cenin olarak dünyaya geldiği ve ebelerin bu durumu görünce korkudan kaçtıkları anlatılan başka bir rivayettir.

Dede Korkut anlatılarında anlatılan Dede Korkut'un kimliği ve kişiliğini; *"kutsal kişilik ve kimlik, bilge ve tam bilici kişilik ve kimlik"* başlıkları altında incelemek yerinde olur.

1.1. Soylu Bilginin Işığı: DEDE KORKUT

Dede Korkut anlatılarında bilge kimlik olan Korkut Ata, sıradan insanlardan devlet adamlarına kadar herkesin saydığı ve danıştığı kolektif bilinç, bilge, eğitici, öğretici ve tenkit edici kimliktir. Onun bu kişilik özellikleri, yaşadığı tarihî hadiseler ve toplumsal yaşantısından gelmektedir. Tam bilici kişi Dede Korkut, Oğuz'un geçmişte yaşadıklarını, alplerin başından geçen olayları anlatarak onlara öğüt verir.

Dede Korkut'un soyu hakkında kesin bir bilgi elde edilememekle birlikte, mukaddimede Bayat Boyu'ndan olduğu söylenir. Ayrıca bazı kaynaklar Kara Hoca'nın oğlu olduğu da rivayet edilir. Ebulgazi de Kayı boyundan olduğunu yazarak Dede Korkut için Karmış Han'ın oğlu demiştir. Yol gösterici ve bilge kişi olarak tanımlanan Dede Korkut, sözü kabul gören ve yaşadığı topluluğun bütünleyici ve örgütleyici kimliğidir. On iki anlatıda metnin bitiş kısımları Dede Korkut tarafından kopuzla dizilen Oğuznâmeler ve dualarla son bulur. Şölenlere gelip kopuz çalıp Oğuznâme dizmesi onun ozan kimliğinin ön plana çıktığını gösterir. Dede Korkut aynı zamanda ozan ve kamdır/şamandır. Kopuz çalıp, hikmetli sözler söyler. Kopuzuna da kendine duyulduğu gibi saygı duyulur. Efsaneye göre Dede Korkut ilk kopuzunu şeytanların -Erlük'in-yardımları ile yapmıştır. Eski Şamanlar hastaları iyileştirmede ve kötü ruhları kovmada kopuzdan yararlanır. Dede Korkut ise ölümden kaçarken gittiği Sırderya Nehri kıyısında suyun üzerine

kilimini serer ve kopuzunu çaldığı müddetçe ölüm kendisine yaklaşmaz. Fakat yorulup uykuya daldığında ecel, yılan kılığına girerek, onu öldürür. Kazaklarda anlatılan efsaneye göre;

“Korkut ölse de, onun türküleri susmamış, kopuzunun sesi kesilmemiş... Onun kopuzunun nağmeleri bugün Sırderya ’nın kenarında işitilmiş.” (Alptekin, 1996: 239).

Başka kaynaklarda devlet adamı/elçi kişiliğinin de bulunduğu belirtilmektedir. Dede Korkut’un çok yönlü bir kimlik olarak karşımıza çıkması farklı zaman, hatta farklı mekânda yaşamış benzer şahsiyetlerin anlatılarda tek isim altında toplanmış olabileceği ihtimalini güçlendirir.

Hanlardan, çobana kadar herkes onun sözüne güvenir ve ona danışır. Kurmaca anlatıların hepsinde bütünleyici ve “dolayımlayıcı” kimlik olarak Dede Korkut vardır;

“Korkut Ata Oğuz kavminin her türlü müşkülünü hallederdi. Her ne iş olsa Korkut Ata ’ya danışmayınca yapmazlardı. Her ne ki buyursa kabul ederlerdi. Sözünü tutup tamam ederlerdi.”(Ergin, 2002: 15).

Dede Korkut’un, kurmaca anlatıların ilk anlatıcı ve aktarıcısı olduğu tahmin edilmektedir. Dede Korkut’un anlatılardaki esas işlevi, kopuz çalarak boy boylaması, soy soylamasıdır. Dede Korkut, anlatılarının sonunda boy boylar, soy soylar; kahramanlara dua eder ve bazı anlatılarda onlara ad verir. Dede Korkut’un birkaç anlatıda müşkül işleri halletmek için ortaya çıktığı da olur.

Dede Korkut’un anlatılarda bilgi sahibi olması onun;

“Dede Korkut söylemiş: Allah Allah demeyince işler düzelmez, kadir Tanrı vermeyince er zenginleşmez. Ezelden yazılmazsa kul başına kaza gelmez, ecel vakti ermeyince kimse ölmez. Ölen adam dirilmez, çıkan can geri gelmez.” (Ergin, 2002: 15-16)

şeklinde ifade edilirken; arabuluculuğu (Oğuzlar adına Tepegöz ile görüşmesi); ozanlığı (şölenlerde ve anlatıların sonunda kopuz eşliğinde dua etme olur); ad vermesi ve Oğuzname okuması (Boğaç, Basat ve Bamsı Beyrek’e ad verir); kız istemesi (Banu Çiçek’i Bamsı Beyrek’e ister); Oğuz’un müşkülünü halletmesi (haraç gelen yay, kılıç ve çomağı kime verileceğine ona danışılır) onun, bütün Dede Korkut anlatılarında zaman, mekân ve ötelere aktaran, soylu ve bilge ortak kimlik ve kişilik olduğunu açıklar.

Anlatıda yer alan “Mukaddime” yani giriş kısmında Dede Korkut, yaşadığı toplumun gerekliklerini etrafındakilere bazen sazla, bazen da sözle anlatır. Dede Korkut’un toplum tarafından “Yüce birey” olarak kabul edilmesinden ötürü sözü dinlenir ve verdiği öğütler adeta kutsal bir görev kabul edilip yerine getirilir. Dede Korkut, alp olma ve onu kimliğinde taşımayı savaşarak değil sazla ve sözle kazanır; *“Alp yalnız güç ve kuvvet sembolü değil, aynı zamanda davranış timsalidir. Korkut ata arifliği, gaibten haber vermesi vb. özellikleri ile alptir.”* (Bayat, 2003: 17). Öyle anlaşılıyor ki Dede Korkut, bilek gücü ile değil beyin gücü ile alplık seviyesini hak eder. Mukaddimede sadece iyilik imgesi olan Dede Korkut’un sözünün aktarılması değil, onun Oğuzları geleceğe ve ölümsüzlüğe hazırlamasından dolayı önemi daha da artar.

Metinlerin bütününe açılmayan “Mukaddime” besmeleyle başlar. Bu bölümde aksakallı “yüce birey” Dede Korkut’un kutsal ve bilge kişiliğinden bahsedilerek söze başlanır;

“Resûl aleyhis selâm zamanında yakın Bayat boyundan Korkut Ata derler bir er ortaya çıktı. Oğuz ’un ol kişi tamam bilicisi idi. Ne derse olurdu. Gaipten türlü haber söylerdi. Hak Taâla onun gönlüne ilham ederdi. “Korkut Ata söyledi: ‘Ahir zamanda hanlık tekrar

Kayıya geçecek. Kimse ellerinden alamayacak, ahir zaman olup kıyamet kopuncaya kadar.” (Ergin, 2002: 15).

Dede Korkut’un, Bayat boyundan bir er olduğu ve Oğuz toplumunun tam bilicisi ve akıl vericisi olduğu anlatılır. “Mukaddime”de kısmında Dede Korkut’un öğütlerini, Oğuzların gelenek, göreneklerini, dinî bilgileri içeren kısa ama zamanın folklorunu özetler nitelikte bilgiler vermesi bakımından önem arz eder. Dede Korkut’un, “Mukaddime” kısmında aktardığı bilgiler ile kendisi için söylenen aksakallı ve Oğuzun tam bilicisi olduğunu gösterir;

1.2. Zamanları Aşan Kutsal Ses, Kişilik ve Kimlik: DEDE KORKUT

Dede Korkut, metinlerde ilk olarak kutsal kişiliği ile ortaya çıkar. Oğuzlar önemli meselelerini ona danışır. Soy ve boy içinde onun keramet sahibi ve ağzı dualı olduğuna inanılır. Keramet sahibi olan ve gaipten haber verir. “Dede” kelimesi, Azerbaycan edebiyat sahasında da geçer. Âşıklardan “Dede” mahlaslı Âşık Dede Kasım vardır. Kırgız ve Kazak boylarında ise çeşitli efsanelere konu olduğu söylenir;

“Dede Korkut’un mezarı Sırderya’nın kenarında Karmolşı’dan 18 kilometre uzaklıktadır. Korkut’un kopuzu da onunla mezara konulmuş. Onun kopuzunun nağmeleri bugün Sırderya’nın kenarından işitilirmiş. Oralardan geçen her canlı “Korkut” “Korkut” diye ses duyarmış. Kazaklar arasında kopuzun ustası olarak Dede Korkut bilinir. Kopuz çalmayı Kazaklara Dede Korkut öğretmiştir. Kazaklar arasında ilk Müslüman Dede Korkut bilinir.” (Alptekin, 1996: 239-240).

Dede Korkut hakkında Kazaklar tarafından anlatılan ya da kaleme alınan birçok efsane vardır. Bu efsanelerde ortak işlenen tema ölümden kaçış temasıdır;

“Dede Korkut günün birinde yine kopuzunu çalarken kopuz sesini duyan 41 kız onun bulunduğu yere doğru gider. Bu kızlardan birisi de topaldır. Korkut yine Sırderya’nın üzerine seccadesini serer ve akıntıya kendisini kaptırır. 41 kız ise onun arkasından açlığı, çölü, susuzluğu, hiçbir şeyi hissetmeden gider. Kızlar Sırderya’ya yaklaşırlar. Fakat topal kız ırmağa ulaşamaz ve bir tepede kalır. Kırk kız ise arkalarına bakmadan Korkut’un arkasından giderler. Şimdi Sırderye’nin kıyısında “Korkut” istasyonuna yakın bir yerde Korkut’un mezarı ve onun yanında kırk kızın mezarı var.” (Alptekin, 1996: 236-237).

Dede Korkut sürekli olarak ölümden kaçır ve Sırderya Irmağı’nın yanında kopuzunu çalarak ölümden uzak durmaya/kaçmaya çalışır. Fakat anlatılan her efsanenin sonunda Dede Korkut ecelden kaçamaz ve o kutsal/ölümsüzlük yolculuğuna çıkar.

Dede Korkut doğaüstü bir manevi güce sahiptir. Dede Korkut anlatılarının “Mukaddime” kısmında gelecekte haber verme kerameti görülür;

“Korkut Ata söyledi: ‘Ahir zamanda hanlık tekrar Kayıya geçecek. Kimse ellerinden alamayacak, ahir zaman olup kıyamet kopuncaya kadar.’” (Ergin, 2002: 15).

Dede Korkut bu vasfıyla insanlara gelecekte haberler verir. Kutsal kişilikli Dedem Korkut, geçmişin bilgisini ve deneyimlerini içinde barındırır. Soyun kutlu ışığı, yol göstericisi olan Dede Korkut, gelecek ile ilgili bilgileri de muştulayarak Oğuz’un bilincine kazır.

Reşidüddin’in “Oğuznâme”sinde, Dede Korkut’un 295 yıl yaşadığı ve Hz. Muhammed’e (S.A.V.) elçi olarak gönderildiği anlatılmaktadır. Oğuz Han’a vezirlik yapmış olduğu da söylenen rivayetler arasındadır.

Dede Korkut, anlatılarda sözü geçen, duası bedduası kabul olan, akıl danışılan, müşkülleri halleden, kopuzu ile Oğuznâmeler dizgen ağzı dualı bilge bir kişidir. Duası ve bedduasının kabul olduğu anlatılardan “Kam Püre oğlu Bamsı Beyrek” adlı anlatıda görülür;

“Dede Korkut kösteği üzdü, durmadan kaçtı. Deli Karçar ardına düştü. Toklu başlı doru aygır yoruldu. Dede Korkut keçi başlı geçer aygıra sıçradı bindi. Dedeyi kovalaya kovalaya Deli Karçar on tepe yer aşırđı. Dede Korkud’un ardından Deli Karçar erişti. Dede şaşkına döndü, Tanrı’ya sığındı, ismiâzam duasını okudu. Deli Karçar kılıcını eline aldı, yukarısından öfke ile hamle kıldı. Deli Bey diledi ki Dedeyi tepeden aşağı çalsın. Dede Korkut dedi: çalarsan elin kurusun dedi. Hak Taâla’nın emri ile Deli Karçar’ın eli yukarıda asılı kaldı. Zira Dede Korkut keramet sahibi idi, dileği kabul olundu.

Deli Karçar der:

Medet el’aman

Tanrının birliğine yoktur güman

Sen benim elimi iyileştiri ver, Tanrı’nın buyruğu ile Peygamberin kavli ile kız kardeşimi Beyreğe vereyim dedi. Üç kerre ağzından ikraz eyledi, günahına tövbe eyledi. Dede Korkut dua eyledi. Delinin eli hak emri ile sapa sağlam oldu.”(Ergin, 2002: 67).

Duası Allah katında kabul olunurdu; “*Ne derse olurdu. Gaipten türlü haber söylerdi. Hak Taâla onun gönlüne ilham ederdi.*” (Ergin, 2002: 15) ibareleri hem boy ve hem de soy tarafından Dede Korkut’un sözünün dinlediğine hem de duasının kabul edildiğine göndermelerde bulunur. Kutsal’ın kimlikleşen yüzü olan Dede Korkut’un kerametleri iki temel değerden beslenir. Bu değerler İslâmî değerler ve Şamanizm’e ait inanışlardır.

Dede Korkut, kutsalın yeryüzünde bilge kimliği olan bir şamandır. Ayrıca kerametlerini gizlememesi de kutsal kişiliğinin Şaman inanışından geldiğini güçlendirmektedir. Dede Korkut anlatılarda ölümsüzlüğü arar. Ölümüm insanı sonsuza taşıyan gücünü aşmaya çalıştığı gibi aynı zamanda onu kabullenme gücünü de insanlara salık verir. Şamanlar öteki dünyanın yeryüzündeki temsilcisi olup ölümün sırlarını bilir. “*Şamanların ölümle savaşını veya ölüp dirilme mücadelesini Korkut değişik bir şekilde, kendisini savunma gayesiyle yapmaktadır.*” (Bayat, 2003: 8). Dede Korkut’un ölümden kaçma isteği, ölümsüzlüğe giden ebedi yolu bulma isteğinden kaynaklanır(Şahin- Şahin, 2019).

SONUÇ

Dede Korkut, anlatıların tümünde karşımıza çıkan en önemli karakterdir. Zamanları aşan bilge tam bilici kişi Dede Korkut, Oğuz toplumunda “yüce birey” olarak saygı görür. Anlatılarda Dede Korkut kimliği ve kişisi, “yüce birey” olarak iç benliğin gözle görünür sembolü, bireyleşen insan kimliğinin toplumsal hafızasıdır. Bu açıdan Dede Korkut, bulunduğu topluluğun müşkülünü halleden kutsal bir kişiliğe sahip “aksakallı”dır. Tam benlik, kurucu bellek Dede Korkut, anlatılarda kahramana ad veren ve metnin sonunda onu duaları ile yeniden onayan norm bir karakterdir. Dede Korkut, ağzı dualı ve sözü geçen biri olmasının yanında, Oğuz’un töresinin yerine getirilmesinde aracı bir görev üstlenir. Ad koyma/alma insan hayatında en önemli ritüellerden biridir. Bilge kimlik Dede Korkut, ad koyarken adın kutsallara, kutsalların gerçekle olan alakasına ve insan bilinci ve eylemlerinin yansıtması olmasına önem verir. Nitekim “*kişi adları yer adları gibi bir milletin geçmişini, kültür düzeyini, dini inancını yansıtır.*” Anlatıların çoğunda üst düzeyde norm karakter görevi üstlenen Dede Korkut, kutsal, bilge ve tam bilici kimliğin kişiler düzleminde derin imgesidir. Bu bağlamda Dede Korkut anlatılarında kişilik ve

kimlik inşâ süreci, Oğuz'un tam bilicisi Dede Korkut'un dini, milli, kültürel ve insani değerlerini kendi kişiliğinde görüntü düzeyine çekmesi ile çok boyutlu bir yapıya dönüşür.

KAYNAKÇA

- ALPTEKİN, Ali Berat (1996), **Yesevi Ocağında 210 Gün**, Türkiye ve Türk Dünyası İktisadi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Elâzığ Şubesi Yay., Elazığ.
- BAYAT, Fuzuli (2003), **Korkut Ata Mitolojiden Gerçekliğe Dede Korkut**, Karam Araştırma ve Yay., Ankara.
- DÜNYA SÖZLÜK, (<https://dünyasözlük.com>), 24/03/2019
- ERGİN, Muharrem (1989), **Dede Korkut Kitabı I, Giriş-Metin-Faksimile**, TDK Yay., Ankara.
- ERGİN, Muharrem, (2002), **Dede Korkut Kitabı**, Boğaziçi Yay., İstanbul
- GIRARD, René (2001), **Romantik Yalan ve Romansal Hakikat (Edebi Yapıda Ben ve Öteki)**, (Çev. Arzu Etensel), İldem, Metis Yayınları, İstanbul.
- GÖKYAY, Orhan Şaik (2006), **Dedem Korkudun Kitabı (Kitab-ı Dedem Korkut Ala Lisan-ı Taife-i Oğuzhan)**, Kabcacı Yay., İstanbul.
- POLAT, İrfan (2016), "*Dede Korkut Kitabında İç Konuşma/Monolog Tekniği*", TAED, S. 55, s. 43-57.
- ŞAHİN, Veysel- ŞAHİN Aysuda (2019), **Epik Dünyanın Kurmaca Mitosu Dede Korkut Anlatıları**, Akçağ Yay., Ankara.